

TORNBY SKUDEHANDEL

Told

Når skuderne skulle have varer i land ved den vendsysselske vestkyst, skulle varerne fortoldes i Hjørring, som var tolddistrikt. Til at starte med blev der ikke betalt med penge, men med en vis del af skudens last. En tolder, som fik hjælp af strandriddere og toldbetjente, skulle holde øje med, hvad der kom i land af varer, de skulle fortoldes. Men kyststrækningen, som tolderens og hans hjælpere skulle overvåge, var meget lang, og der kunne derfor smugles varer i land, uden at tolderens fik noget at vide.

Senere skulle tolden betales som en årlig afgift efter den enkelte skudes kapacitet, men smugleriet stoppede ikke af den grund. Der blev smuglet f.eks. tobak, krydderier og kaffe, hvilket var varer, som kun måtte forhandles i købstæderne.

Svindel med varer

Af og til følte nogle skudehandlere sig fristet til at snyde fra at betale told. Det forsøgte blandt andre Købmand Schibsbye fra Hjørring. Han havde modtaget nogle oksehoveder vin samt et fad rom*, som skulle re-eksporteres til Norge, og som transitvarer var de ikke toldpligtige. I august 1837 skulle varerne sejles fra Kjul til Arendal, med inden udskibningen opdagede strandtoldbetjent Lund, at der inde i tønderne var placeret en mindre tønde, som indeholdt vin. Resten af indholdet i den store tønde var vand! Hvis ikke toldbetjenten havde opdaget noget, kunne Købmand Schibsbye have beholdt vintønderne til sin egen forretning og dermed sluppet for at betale told. Men nu blev tønderne konfiskeret, og Købmand Schibsbye fik en bøde på 465 rigsbankdaler og mistede desuden sin ret til kreditoptag.

*Et oksehoved vin svarer til ca. 226 liter og et fad rom svarer til ca. 904 liter.

Dårlige varer

De varer, som skudehandlen omfattede, var som regel af ringe kvalitet; nordmændene solgte det træ til nordjyderne, som ikke kunne afsættes andre steder, og de nordjyske varer var ikke bedre. Der findes flere beretninger om, at når bønderne afleverede en mængde smør til købmanden, så var det af vidt forskellige farver, og noget af smørret var endda harskt. Men inden udskibningen blev de forskellige afleveringer af smør æltet sammen til en ensartet masse, og man kunne derfor ikke se, at noget af smørret var dårligt. Det samme gjorde sig gældende, når der blev solgt korn til Norge; her kunne man ikke være sikker på, at en stor procentdel af indholdet i tønden ikke var korn.

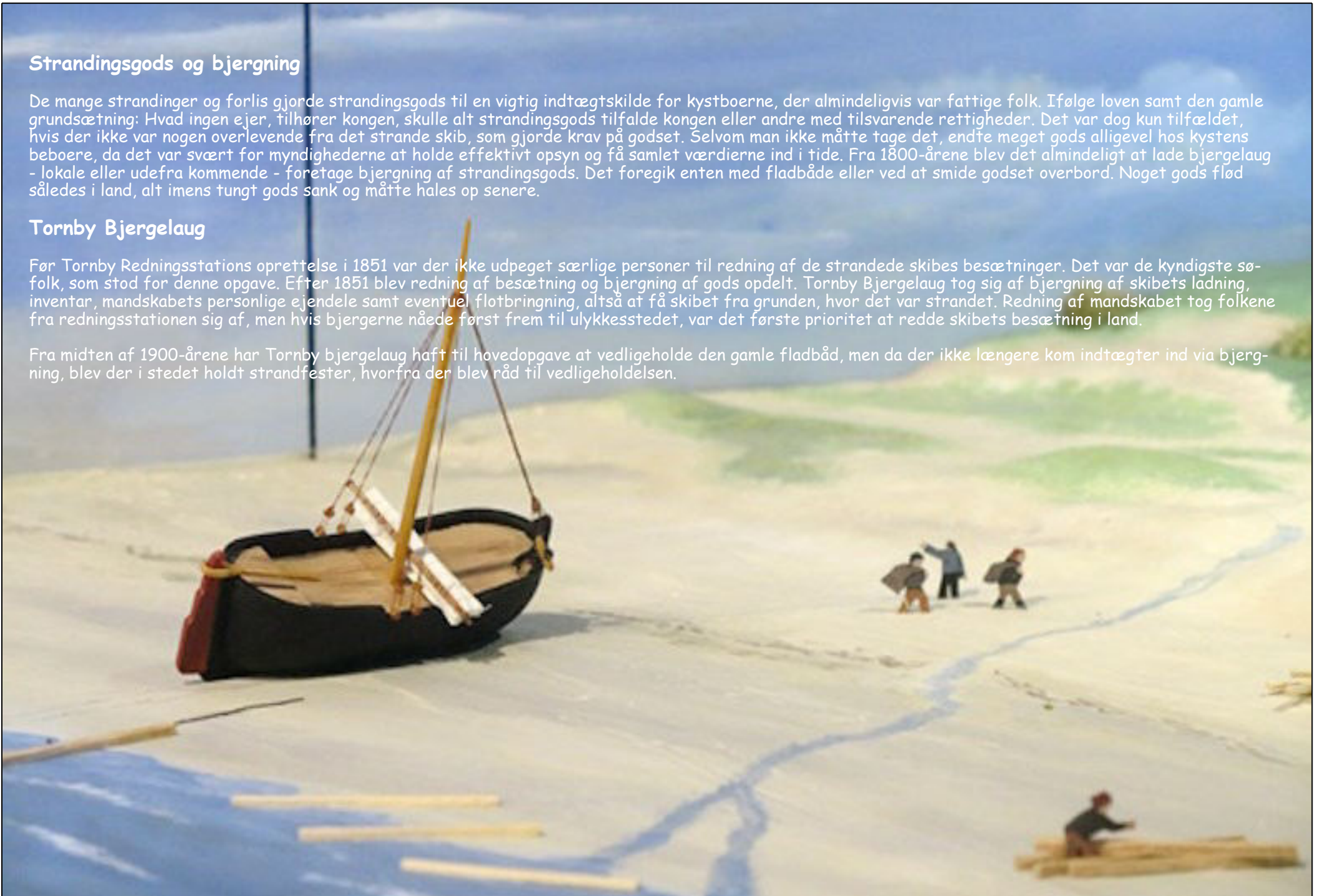
Strandingsgods og bjergning

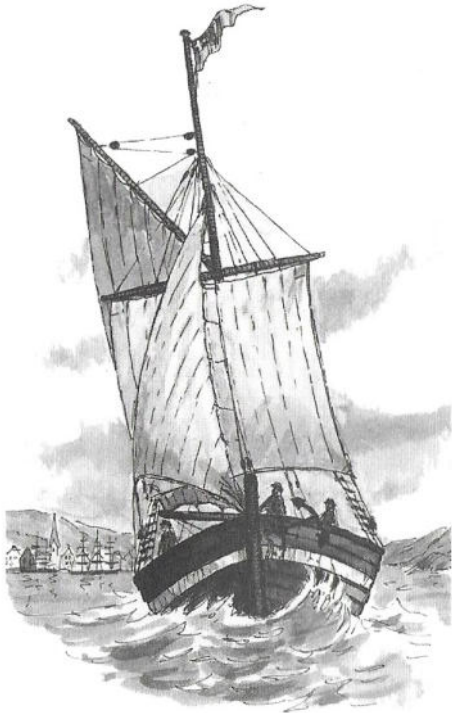
De mange strandinger og forlis gjorde strandingsgods til en vigtig indtægtskilde for kystboerne, der almindeligvis var fattige folk. Ifølge loven samt den gamle grundsætning: Hvad ingen ejer, tilhører kongen, skulle alt strandingsgods tilfalde kongen eller andre med tilsvarende rettigheder. Det var dog kun tilfældet, hvis der ikke var nogen overlevende fra det strandede skib, som gjorde krav på godset. Selvom man ikke måtte tage det, endte meget gods alligevel hos kystens beboere, da det var svært for myndighederne at holde effektivt opsyn og få samlet værdierne ind i tide. Fra 1800-årene blev det almindeligt at lade bjergelaug - lokale eller udefra kommende - foretage bjergning af strandingsgods. Det foregik enten med fladbåde eller ved at smide godset overbord. Noget gods flød således i land, alt imens tungt gods sank og måtte hales op senere.

Tornby Bjergelaug

Før Tornby Redningsstations oprettelse i 1851 var der ikke udpeget særlige personer til redning af de strandede skibes besætninger. Det var de kyndigste søfolk, som stod for denne opgave. Efter 1851 blev redning af besætning og bjergning af gods opdelt. Tornby Bjergelaug tog sig af bjergning af skibets ladning, inventar, mandskabets personlige ejendele samt eventuel flotbringning, altså at få skibet fra grunden, hvor det var strandet. Redning af mandskabet tog folkene fra redningsstationen sig af, men hvis bjergerne nåede først frem til ulykkesstedet, var det første prioritet at redde skibets besætning i land.

Fra midten af 1900-årene har Tornby bjergelaug haft til hovedopgave at vedligeholde den gamle fladbåd, men da der ikke længere kom indtægter ind via bjergning, blev der i stedet holdt strandfester, hvorfra der blev råd til vedligeholdelsen.

Lastning og losning af varer

Lastningen og losningen havde vidt forskellige vilkår på de to kyster. Når skuderne kom til Norge, skulle en lods føre dem ind i skærgården. Var skuden først kommet herind, fik man let varerne af og på skuden, da der ved klippekysten var gode naturhavne. Ved den vendsysselske vestkyst var der derimod ingen havne, og skuderene måtte derfor sejle så tæt ind mod kysten som muligt. Derefter blev varerne sejlet ind med flsdbåde, som kunne løbe helt op på stranden, eller hvis lasten var træ, kunne man smide det over bord, så det kunne drive i land. Ed den vendsysselske vestkyst skulle der hele tiden holdes øje med revlerne, så man var sikker på, at skuden strandede, og hvis det blæste op, sejlede man ud på havet igen og ventede der, indtil vejret blev bedre. Af og til kunne det dog blæse i så lang tid, at skuderne måtte opgive og vende tilbage til udgangspunktet med dele af lasten.

Skibet er lastet med . . .

Helt fra oldtiden har det været lettere at transportere varer ad søvejen end over land, og der har derfor til alle tider været kontakt over havet mellem Vendsyssel, Sydnorge og Vestsverige. Nogle af de tidligste tegn på denne kontakt er genstande af norsk skifer fundet i Danmark og af dansk flint fra bondestenalderen i Norge. I bronzealderen blev der bl.a. udvekslet bronzegenstande og håndværksfærdigheder, men hvorledes handlen i denne periode foregik, vides ikke så meget. De mange helleristninger i Bohuslen viser dog, at man havde skibe. I løbet af jernalderen ændrede handlen sig fra at være luksusvarer som f.eks. smykker til også at være handel med dagligvarer som jern og kværnsten fra Norge og Sverige til Vendsyssel. Kværnstenene findes på almindelige gårde, mens mange smykker er blevet fundet i grave.

Skudehandel

Den såkaldte skudehandel mellem Vendsyssel og Sydnorge, som blev drevet med mindre fartøjer, der kunne gå ind op stranden, begyndte i midte af 1500-årene og tog til i løbet af 1600-årene. Den opstod, da landene hver især havde mangel på nogle varer, som nabolandet kunne levere. Til at starte med eksporterede nordmændene varer af jern i form af bl.a. ovne og gryder og tog brødkorn med retur til Norge, fordi der ikke var tilstrækkeligt med god landbrugsjord i Norge til, at landets befolkning kunne brødfødes. Der findes naturligvis ikke nogle spor efter de danske fødevarer i Norge, men på Vendsyssel Historiske Museum er der en stor samling af norske bilæggerovne, ovnplader og vindovne fra denne handel.

Alternative varer

Der var meget andet, ud over de varer, som er kendetegnende for skudehandlen, der blev transporteret over havet. F.eks. fandt der store kulturpåvirkninger sted mellem danskerne og nordmændene. Sprog såvel som skikke og materiel kultur blev påvirket af de meget nære kontakter over havet. Også befolkningsvandringer fandt sted som følge af handlen over Skagerrak. Vandringerne fra Vendsyssel til Norge var større en den modsatte vej, for i Norge tjentes godt på bl.a. salg af tømmer, hvilket mange fattige vendelboer gerne ville deltage i. I krigstider gik vandringerne dog modsatte vej, for da kunne fødevarerituationen i Norge let blive kritisk. Ligeledes gik vandringerne den modsatte vej, hvis en vendelbo igennem sine sejlads til Norge mødte en norsk kvinde, som han tog med hjem og giftede sig med.

I enkelte tilfælde skete det, at norsk arbejdskraft kom til Vendsyssel. I 1820 strandede A.F. Heidemann med et lille skib ud for Løkken i et forsøg på at bringe korn hjem til Norge. Herefter slog han sig ned i Vendsyssel. I 1830 åbnede han det første jern- og metalstøberi i Jylland, hvor han bl.a. fremstillede jernovne med inspiration fra sit hjemland. Senere blev støberiet udvidet med maskinfabrik og virksomheden fik navnet "Heidemanns Maskinfabrik".

En skudehandler i Tornby

En af de store købmænd og skudehandlere i Vendsyssel kom fra Tornby og hed Mads Sørensen. Han var søn af skudehandler Søren Jensen og overtog i 1859 Tornby Gl. Købmandsgård samt pakhuset ved Tornby Strand efter sin far. Det kunne være en stor og indbringende forretning at bringe varer over havet som skudehandlet, og i løbet af 1870'erne kom Mads Sørensen helt op på en årlig omsætning på over 300.000 kr.

I toldlisterne kan det bl.a. ses, hvad Mads Sørensen handlede med i juli 1872:

Importeret med jagten Familiens Lykke: Fyrretræ, brænde og røgede laks.

Importeret med sluppen Margrethe: Fyrretræ, brænde, røgede laks og nogle pramme.

Eksporteret med jagten Familiens Lykke: 5 tønder saltet kød, 3024 pund saltet flæsk, 50 tønder byg, 3 tønder havre, 3 tønder bankebyg, 49 fjerdinge smør og 33 levende smågrise.

Eksporteret med sluppen Margrethe: 117 tønder byg, 10 tønder rug, 712 pund saltet flæsk, 69 fjerdinge smør og 6 levende smågrise.

Pakhuset ved Tornby Strand

